

PERE CATALÀ, LA MEMÒRIA DE LES ARRELS

Xavier Orriols i Sendra

Possiblement l'aportació més important de Pere Català al camp de la cultura popular hagi estat la de no fer-ne distinció, és a dir prendre's la cultura com un tot sense rangs ni protocols dels diversos estadis amb què hom acostuma a qualificar les produccions de l'intel·lecte. Perquè Pere Català pot situar en el mateix pla d'importància tant els envitricollats enigmes colombrins com la inexplicable emoció que produeixen els acords d'uns músics populars "que duen perfums de cep i avellaners".

Aquest capteniment va ser un gran ajut per a uns joves de la meua generació quan el vàrem descobrir en un article que havia publicat vint anys abans a la revista *Destino* (octubre de 1952) que es titulava "Desapareix una institució tradicional?" (la dels grallers i els timbalers), en el qual feia un inventari de les escasses formacions i músics individuals que en aquells moments hi havia a les comarques tradicionalment castelleres i una crida per evitar-ne la desaparició.

Aquest treball, a banda del seu interès etnomusicològic, que per exemple em va permetre identificar recentment els desconeguts autors d'una gravació de gralles de meitat dels anys cinquanta, ens va encoratjar pel fet que algú de reconeguda solvència intel·lectual com Pere Català qualifiqués d'"institució" aquell aiguabarreig de gent desprestigiada musicalment i socialment, arrambats a la voravia de la història per mentalitats benpensants de ciutadans refractaris a la bohèmia i per la imparable marxa del "desarrollismo", que duia implícita la desmemòria de les pròpies arrels.

Quan el vam conèixer personalment, un seguit d'històries i anècdotes explicades amb aquella apassionada senzillesa que li és pròpia va reblar encara més el clau de la nostra admiració. Recordo vivament la història de dos paisans de la Riba (Alt Camp) en la immediata postguerra, en la qual l'un, Josep Serra, cada any el dia de Sant Nin i Sant Non, festa major de la vila, a les sis de la tarda, trucava al seu amic Joan Mora, exiliat a París, i feia tocar els grallers davant del telèfon perquè des de l'exili pogués viure, ni que fos una engruna, l'entranyable diada. Aquest relat Pere Català l'havia publicat desdibuixat per la censura (o l'obligada autocensura) també a *Destino* el desembre de 1952, en un article en el qual qualificava els grallers i tabalers com els "dipositaris d'un arcà atàvic".

En aquells anys setanta alguns, en aquest nou moviment de la recuperació de les gralles, anàvem publicant esparsament alguns papers sobre el tema, els quals Pere Català recollia i servava pacientment i calladament per inserir-los en la dècada següent al *Món casteller*, fet que ens va causar una agradable sorpresa.

Després he tingut la sort de tractar Pere Català més a bastament, sobretot a partir de la coincidència d'ambdós en el Consell Assessor de Cultura Popular (1992), pel qual el primer dimarts de cada mes nou persones ens reuníem i dinàvem amb el conseller de Cultura de la Generalitat, el qual ens plantejava les qüestions que ell creia convenients.

Cada convocatòria va ser per a mi una petita festa, sobretot per la gent que hi vaig conèixer i tractar, la majoria més grans que jo, en edat i coneixement. Tinc ben presents les passejades amb Pere Català, que fèiem després d'acabar la reunió per Ciutat Vella, durant les quals ens donava una lliçó magistral sobre tot el que en el decurs del trajecte ens anàvem trobant. Dates, noms, personatges, històries, anècdotes desgranats per la seva prodigiosa memòria. En alguna ocasió vaig pujar fins al seu estudi del carrer del Pi, on va continuar, llavors ja amb suport fotogràfic i bibliogràfic. Així va néixer una amistat sempre corresposta, sobretot per la seva banda.

Recordo que vaig fer-li arribar un facsímil del primer exemplar del *Diario de Villanueva* (5 d'agost de 1850), en què hi ha (o hi havia en aquell moment) la primera mostra impresa de l'expressió *Xiquets de Valls*, tema molt seguit i debatut per ell i altres especialistes. En va estar molt content i il·lusionat. Poc després en un pregó de Festa Major (o predicot casteller, no ho recordo) que va fer a l'Ajuntament de Valls per Sant Joan, festa a la qual jo hi assistia com a músic, va fer-ne una menció explícita amb elogi vers la meua persona, com em van comentar diversos coneguts que assistien a l'acte.

No faig cap descobriment si assenyalo que la gran erudició i excel·lència de Pere Català són comparables només al bon tracte, la modèstia i la disponibilitat de la seva persona i la seva obra, tot plegat mantenint sempre una distància i correcció exquisites.

M'explicava en una ocasió que el millor actiu que havia tret de la seva llarga dedicació a la magna obra de la seva vida que ha estat *Els castells catalans*, més enllà

de la Creu de Sant Jordi i de l'orgull o la satisfacció de publicar-la, era la quantitat de gent interessant amb qui havia fet amistat, i em va esmentar específicament mossèn Antoni Pladevall. També recordo que, contemplant junts el pas de la rehabilitada processó del Corpus barceloní, va fer un repàs de la nòmina nobiliària que assistia darrere els estendards de l'orde del Sant Sepulcre o Sant Joan de Jerusalem, justificant-ne també la coneixença per la investigació dels castells de què ells eren propietaris.

Aquesta també és una ocasió per no passar de llarg l'aportació que en el camp de l'etnografia ha fet com a fotògraf, encara més quan la seva figura sempre ha aparegut injustament però inevitablement difuminada per l'ombra immensa del seu germà Francesc. Quan el Departament de Cultura de la Generalitat va organitzar la magna exposició "Gralles i grallers" (1989), de la qual vaig ser comissari juntament amb Josep Albà, les millors fotografies que es van exhibir a la mostra i al catàleg, algunes d'una excel·lència insuperable, les va aportar Pere Català amb una disponibilitat absoluta i sense demanar-ne cap contrapartida. Deixo de banda altres reculls, que algú glossarà millor que jo, com el reportatge gràfic que l'any 1957 va fer de les Falles d'Isil o les instantànies castelleres.

Finalment permeteu-me un parell de referències lligades també a l'àmbit de la cultura popular tradicional en què es fan palesos el gran cor i la gegantina humanitat de Pere Català.

Quan l'any 1996 els amics de l'Escola de Grallers de Sitges varen publicar l'obra *Nosaltres els grallers*, treball en què vaig col·laborar i que aplegava un quart de segle de recerca i treball de camp, el seu artífex, Blai Fontanals, em va preguntar sobre la persona més idònia per escriure'n el pròleg. Vaig creure que la persona amb més autoritat moral per fer-ho en aquells moments era Pere Català, i li ho vaig proposar. S'hi va negar rotundament apel·lant a la seva limitació de coneixements sobre el tema i a l'honradesa intel·lectual, malgrat la meua insistència. Finalment el pròleg el vaig fer jo mateix, però Pere Català va fer-nos l'honor d'assistir a la presentació del llibre a Sitges, perquè li interessava el tema, però també per demostrar-nos que la seva negativa no havia estat una excusa de circumstància.

L'altra referència és una vivència ben personal però que també té algun interès pel que fa al país. En el periple governamental del conseller Joan M. Pujals (1996-1999), aquell consell assessor s'havia convertit en Consell de la Cultura Popular de Catalunya i havia duplicat el nombre de membres, que representaven tots plegats els diversos àmbits d'aquesta disciplina i alhora era presidit pel senyor Joan Vidal i Gayolà. Ens va ser molt difícil en aquells anys reunir-nos amb el conseller, malgrat els greuges que li volíem expressar, motivats per l'empenyorament del pressupost de Cultura en els magnes projectes a la capital, que eren el teatre del Liceu, el Teatre Nacional i l'Auditori. Pujals ens va dir que havia agafat el comandament d'un "Concorde" en marxa i que no podia frenar-lo pas amb pocs metres, que necessitava temps i pista. Amb tot, va proposar acompanyar-nos a una entrevista amb el president per debatre les nostres queixes.

Finalment ens vàrem trobar un dia al Palau de la Generalitat i mentre esperàvem Jordi Pujol vaig adonar-me que jo era l'únic que no portava corbata. Anava amb vestit, però amb camisa descordada. Em va tranquil·litzar d'entrada que Ferran Rella també anava com jo, però ell, molt viu, portava la corbata a la butxaca i, veient l'ambient, se la va posar tot seguit. Amb tot això, el conseller Pujals, sorneguer i burleta, es va posar amb mi i la meva indumentària incompleta. "No cal que t'amaguis, que en aquesta gran taula rodona el president et veurà igualment." D'altres afegien: "I tens sort que no és com Tarradellas, que segur que t'expulsava." De cop i volta Pere Català es treu la seva corbata i se la posa a la butxaca. "Ja no ets tu sol, no et preocupis", digué. Entre tots, i jo el primer, vàrem obligar-lo que tornés a fer-se el nus. "Pere, a mi no em ve d'ací, però vós, francament, quedeu ben malament", li vaig dir. Finalment en les tres hores que vàrem estar reunits amb Pujol, aquest va estar més preocupat per les coses que tots i cadascú li vàrem plantejar i per les trucades que el van interrompre que no pas pel detall superflu de la meva inexistent corbata.